

Aleksandra Jędrzysek-Geisler

Osobowość osób pozbawionych wolności w aspekcie ich przynależności do podkultury więziennej

The personality of people deprived of liberty in the context of their affiliation with prison subculture

W latach 50.-60. poprzedniego stulecia w jednostkach penitencjarnych w Polsce zaczęła naturalnie powstawać podkultura więzienna, która do dziś okryta jest dość dużą tajemnicą. Wiadomo jednak, że zjawisko podkultury więziennej wywiera istotny wpływ na funkcjonowanie osób pozbawionych wolności w zakładach karnych. Mimo istotnych zmian w funkcjonowaniu tych nieformalnych grup, związanych z przemianami politycznymi ustrojowymi, przynależność do takiej struktury oznacza bezwzględne podporządkowanie się podkulturze oraz pozwala osadzonym na zaspokojenie potrzeby bezpieczeństwa i uznania.

Celem badania było sprawdzenie, czy osoby należące i nienależące do subkultury więziennej różnią się w zakresie cech osobowości, lęku i agresji. Próbę badawczą stanowiło 90 osadzonych z województwa podlaskiego i pomorskiego. W badaniu zastosowano następujące narzędzia badawcze: Inwentarz Osobowości NEO-FFI, Inwentarz Stanu i Cechy Lęku STAI oraz Kwestionariusz Agresji (BPAQ). Analizy wykazały, że osoby należące i nienależące do subkultury więziennej różnią się między sobą w zakresie lęku stanu i lęku cechy, agresji i wszystkich wymiarów osobowości.

Słowa kluczowe: lęk, agresja, osobowość, podkultura więzienna, zakład karny, grypsera .

In the 1950s and 1960s, a prison subculture began to emerge naturally in penitentiary units in Poland, which is still shrouded in mystery. It is known, however, that the phenomenon of the prison subculture

has a significant impact on the functioning of persons deprived of their liberty in prisons. Despite significant changes in the functioning of these informal groups, related to political changes in the system, belonging to such a structure means absolute subordination to the subculture and allows inmates to meet the need for security and recognition.

The aim of the study was to check whether people belonging to and not belonging to the prison subculture differ in terms of personality traits, anxiety, and aggression. The research sample consisted of 90 prisoners from the Podlaskie and Pomorskie voivodeships. The following research tools were used in the study: the NEO-FFI Personality Inventory, the STAI State and Trait Anxiety Inventory and the Aggression Questionnaire (BPAQ). The analyses showed that people belonging to and not belonging to the prison subculture differ in terms of state anxiety and trait anxiety, aggression, and all dimensions of personality.

Key words: anxiety; aggression; personality; prison subculture; penitentiary; prisoner

Wstęp

Według statystyk publikowanych przez Służbę Więzienną na dzień 31 grudnia 2022 roku w zakładach karnych i aresztach śledczych w Polsce przebywało ponad 71 tys. osób¹. W jednostkach penitencjarnych mamy do czynienia ze zbiorowością bardzo różnych osób, przymusowo zamkniętych na małej przestrzeni, osób o różnych charakterach, odmiennych postawach, systemach wartości, priorytetach, sytuacjach i doświadczeniach życiowych. Sytuacja osób osadzonych jest zatem trudna i wymaga szczególnego przystosowania. W warunkach izolacji od świata zewnętrznego powstała podkultura. W tych warunkach na przestrzeni lat więźniowie stworzyli własny system, w którym określone są zasady zachowania, porozumiewania oraz hierarchii. Choć do dzisiaj nie udało się ustawodawcy zdefiniować w sposób jednoznaczny pojęcia „podkultura więzienna”, zjawisko to od kilkadziesiąt lat towarzyszy rzeczywistości penitencjarnej. Za najważniejszą grupę uznaje się „grypserę”, która jest najistotniejsza w funkcjonowaniu osadzonych i poczuciu ich bezpieczeństwa. Wykazuje

¹ file:///C:/Users/poste/Downloads/rok%202022.pdf (dostęp: 15.05.2023).

ona kluczowe cechy demoralizacji i przekraczania podstawowych norm społecznych. Zakłada się, że wśród osadzonych uznawana jest za grupę elitarną, do której wstęp mają wybrani i zasłużeni. Celem badań opisanych w niniejszym artykule było sprawdzenie, czy osadzeni przynależący do subkultury więziennej oraz „niegrypsujący” różnią się nasileniem lęku, agresji i cech osobowości.

Podkultura więzienna

W literaturze występują różnorodne określenia podkultury więziennej, która nierzadko definiowana jest wymiennie również jako subkultura. Mirosław Pęczak uważa, iż subkultura „to względnie spójna grupa społeczna pozostająca na marginesie dominujących w danym systemie tendencji życia społecznego, wyrażająca swoją odrębność poprzez zanegowanie lub podważanie utrwalonych i powszechnie akceptowanych wzorów kultury”². Przestępczą podkulturę trzeba rozpatrywać jako taki schemat, gdzie jego najważniejsze składniki to specyficzna hierarchia wartości i powiązany z nią system norm postępowania, którym często towarzyszy „quasi-magiczny” sposób myślenia; swoisty styl bycia i zwyczaje więzienne; hierarchia społeczna i rola więzienna; osobliwe wytwory popkulturowe (gwara, tatuaże, piosenki, poezja itd.)³.

Milton Gordon podkulturę zdefiniował jako „podział kultury narodowej, które obejmuje zestawienie mierzalnych sytuacji społecznych, np. pozycji klasowej, pochodzenia, czy miejsca zamieszkania, które tworzą jedność i wywierają wpływ na jednostkę”⁴. Jadwiga Kozarska-Dworska nakreśliła podkulturę jako „zjawisko jednoczenia się osób skazanych w nieformalne grupy społeczne z odmiennym systemem wartości, norm i obyczajów”⁵. Maciej Szaszkiewicz uważa, że „o podkulturze jakiegoś środowiska mówi się wtedy, gdy cechy charakteryzujące tę grupę społeczną

² M. Pęczak, *Mały słownik subkultur młodzieżowych*, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 1992, s. 4.

³ S. Przybyliński, *Podkultura więzienna, Wielowymiarowość rzeczywistości penitencjarnej*, Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków 2005, s. 22-23.

⁴ A. Siemaszko, *Granice tolerancji. O teoriach zachowań dewiacyjnych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1993, s. 134.

⁵ J. Kozarska-Dworska, *Psychopatia jako problem kryminologiczny*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1977, s. 151.

(np. jej cele, normy) są odmienne, niezgodne albo nawet sprzeczne z zasadami obowiązującymi ogół społeczeństwa, z jego kulturą”⁶.

W rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych⁷ występuje określenie przestępczej podkultury, przy czym nie jest ono precyzyjne: „podkultura przestępcza – występujące w środowisku przestępczym negatywne wzorce, normy i sposoby postępowania”⁸.

Nierzadko o podkulturze więziennej mówi się jako o „drugim życiu”. Stanisław Jedlewski „przez drugie życie rozumiał on pewne pozaregulaminowe formy postępowania wychowanków zakładów poprawczych, związane z wartościami narzuconymi nie przez reguły formalne, lecz wyznaczone w procesie interakcji między wychowankami zakładu”⁹. „Krzysztof Jędrzejczak nie boi się stwierdzić, że „drugie życie” jest wręcz alternatywą dla formalnego układu społecznego wyznaczonego przez przepisy, które nie uniemożliwiają osadzonym zaspokojenia różnorodnych potrzeb”¹⁰.

Najbardziej istotne właściwości więziennej podkultury to indywidualne zasady zachowania się osadzonych; specyficzna metoda porozumiewania się (grypsera); swoisty sposób postępowania; podejmowanie działalności więziennej. Reguły postępowania osadzonych odnoszą się do metod traktowania: innych uczestników podkultury, funkcjonariuszy (najważniejszą regułą w podkulturze jest zakaz współdziałania z funkcjonariuszami), „nie swoich” (innych) więźniów. Dodatkowymi zakazami są między innymi „grypser nie podaje ręki frajerowi lub grypser nie przebywa w pojedynkę pod celą z nieлюдźmi”¹¹. Występują także dokładne nakazy na przykład wzajemna pomoc; bycie opanowanym, silnym i twardym, agresywnym i cwany; opozycja wobec instytucji; solidarność wśród skazanych; manipulacja personelem; eksploatacja innych więźniów „nie- swoich”; uznawanie prac porządkowych za nieczyste; traktowanie

⁶ M. Szaszkiewicz, *Tajemnice grypserski*, Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych, Kraków 1997, s. 13.

⁷ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych, Dz. U. z 2003 r. Nr 151, poz. 1469.

⁸ Ibidem, s. 1.

⁹ M. Ciosek, *Podkultura więzienna jako bariera resocjalizacji penitencjarnej*, [w:] *Resocjalizacja*, pod red. B. Urban, J. Stanik, t. I, PWN, Warszawa 2008, s. 345-358.

¹⁰ S. Przybyliński, *Podkultura więzienna, Wielowymiarowość rzeczywistości penitencjarnej*, Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków 2007, s. 23.

¹¹ M. Ciosek, *Podkultura więzienna jako bariera...* [w:] B. Urban, J. Stanik, *Resocjalizacja* s. 349.

produktów dotkniętych przez tzw. cwela, czyli więziennego homoseksualistę, za niezdatne do użytku¹².

Tatuaż jest następnym składnikiem podkultury więziennej. Jest on trwałym napisem, bądź grafiką zrobiony poprzez nacięcie albo nakłucie skóry, a następnie napełnienie tego obszaru właściwymi barwnikami. Tatuaże są charakterystycznym przejawem osobistych cech, przejść, czy chęci lub pragnień wytatuowanego. Grafiki mogą być proste, a także złożone. Dla osób wprowadzonych w ten temat są one symbolami rozpoznawczymi. Tatuaże tworzone są zazwyczaj z własnej woli, ale czasami też pod przymusem w momencie, gdy zasady obligują oznaczenie któregoś z osadzonych. W sytuacji, kiedy przestępca chce odciąć się od swojej przeszłości i zacząć żyć stosownie do ogólnych norm społecznych, więzienny tatuaż może być dużym utrudnieniem. Dlatego jest on nie tylko charakterystycznym znakiem osoby, potwierdzeniem członkostwa do pewnej społecznej grupy, lecz także metodą komunikacji oraz rozgraniczania ludzi, którym zostało przypisane granie różnych postaci społecznych.

Najbardziej znaczącą i stojącą na czele nieformalną grupą życia więziennego są grypsujący. To grono uznawane jest za elitarne, najbardziej niebezpieczne, rygorystyczne i pierwszorzędne, które nadaje kształt nieformalnym działaniom osadzonych. Są oni tytułowani także gitami. Przeważnie wyróżniają się wyższym stopniem demoralizacji, a także w mniejszym zakresie przestrzegają zasad i norm, które działają w zakładzie karnym. Nie każdy osadzony może zostać grypserem, większość osób staje się nim na żądanie. W rzeczywistości niewiele osób zostanie przez nich zaakceptowanych. Jest to grupa, która uważa się za dominującą, Reszta osadzonych nazywana jest „frajerami”, „cwelami” bądź „cwaniakami”. Funkcjonariusze pełniący służbę w jednostkach organizacyjnych nazywani są „gadami”. W więzieniu ludzi dzieli się na lepszych i gorszych, w języku grypsery możemy spotkać się z określeniami „ludzie” – „nieludzie” lub „elita” – reszta”. W ostatnich latach wzrosła liczba materialistów więziennych, dla których istotne są cele indywidualne, spadła natomiast liczba osadzonych grypsujących. Osadzeni niegrypsujący nie chcą mieć styczności oraz nie angażują się w życie podkultury. Według osób należących do grypsery są oni słabsi i gorsi. Osoby te nie są w żaden sposób zorganizowane, nie mają ustalonych wspólnie celów, oprócz łagodnego odbycia kary. Nazywani są „frajerami”, ich działania są indywidualne,

¹² Ibidem, s. 348- 349.

nie należą i nie chcą być łączeni z innymi grupami. Osadzeni w wielu przypadkach świadomie nie dołączają do grypy grypsujących. „Nieludzie” przez elitę więzienną „grypsujących” są uznawani za jednostki bez własnego zdania, bez honoru, zdolne do donosów i kompromisów. W miarę możliwości „ludzie” wykorzystują „frajerów”. Skazani spoza grupy uprzywilejowanej są uważani za grupę niższą, a co za tym idzie i służbą w stosunku do grupy „ludzi”. Członkowie podkultury, gdy czują się silni, zmuszają „frajerów” do wykonywania prac porządkowych, do posług osobistych lub żądają od nich brania na siebie przewinień dokonanych przez „grypsujących”; „niegrypsujący” zatem w tym przypadku stają się ofiarami naruszenia prawa”¹³.

Kolejna charakterystyczna grupa osadzonych to „poszkodowani”, a inaczej „cwele”. Są to osoby, które zostały odtrącone z innych grup, czyli osadzonitenniezadeklarujeprzynależnośćdotejgrupy, ponieważ dostał się do niej z przymusu, pod presją. Osadzeni „poszkodowani” w hierarchii więzienia są na najniższej pozycji. Nieformalne normy w podkulturze całkowicie zakazują styczności z „cwelem”, ponieważ jest to zagrożone dotkliwą karą. „Poszkodowani” mieszczą się poza nawiasem więziennego środowiska, są prześladowani, pomijani. Poszkodowaną zostaje osoba, która uciepiała na skutek popełnionego czynu, tj. czynności seksualnej wobec nieletnich lub gwałtu. Inną przyczyną mogą być kontakty z organami ścigania, wymiarem sprawiedliwości bądź Służbą Więzienną. Zadłużenia lub niespłacone zapożyczenia również często są przyczyną bycia „poszkodowanym”. W przypadkach, gdy uroda osoby odbiega od urody męskiej, osadzony może zostać „przecwelony”. Osoby, które zostały wbrew swojej woli wykorzystane seksualnie również nazywa się „cwelami”. Jest grupa, która należy do najmniej spójnych. Nie ma żadnego regulaminu i zasad. Wszystko co robi jest im narzucane, muszą zatem stosować się do reguł im wyznaczanych.

Lęk

Problematyka lęku omawiana jest w wielu opracowaniach naukowych, ma wiele definicji i związana jest z różnymi orientacjami teoretycznymi. W koncepcji psychoanalitycznej Zygmunta Freuda lęk definiowany jest

¹³ S. Przybyliński, *Podkultura więzienna*, Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków 2007, s. 33.

jako nieprzyjemny stan emocjonalny związany z subiektywnie odczuwanym zagrożeniem generowanym przez konflikt id i superego. Alfred Adler podaje, że źródłem lęku jest poczucie mniejszej wartości, powstałe w rezultacie niepowodzeń na drodze dążenia do mocy. Karen Horney twierdzi, iż lęk jest emocjonalną reakcją na niebezpieczeństwo, stanem nieokreślonej (subiektywnej) niepewności. W koncepcjach neobehawiorystycznych lęk ujmowany jest jako strach, którego źródło jest niejasne, strach zaś to dolegliwe dla podmiotu przeżycie wywołane bodźcem jasno percypowanym (fizycznym lub słownym). Psychologiczno-humanistyczne ujęcie lęku upatruje człowieka jako zdeterminowanego koniecznością dokonywania wyborów, co generuje lęk z powodu rezygnacji z własnej autentyczności. Tezą podstawową tej orientacji jest konstatacja filozoficzna o wszechobecności lęku w życiu człowieka¹⁴.

Lęk towarzyszący człowiekowi przez całe życie, jest nierozłączny z nowymi sytuacjami. Ogarnia człowieka przede wszystkim w sytuacjach, które odbierane są jako niebezpieczne, groźne i bolesne. Niewątpliwie pobyt w placówkach penitencjarnych zaliczyć można do takich właśnie sytuacji.

Izolacja więzienna to życie w poczuciu zagrożenia i niemożność przewidywania sytuacji, co deprywuje jedną z najważniejszych potrzeb jednostki – potrzebę bezpieczeństwa¹⁵, w konsekwencji prowadząc do nasilenia emocji lęku.

Antoni Kępiński wyróżnił cztery grupy lęku: lęk biologiczny, lęk społeczny, lęk moralny, lęk dezintegracyjny. Lęk biologiczny (egzystencjalny) może wiązać się z poczuciem zagrożenia pierwszego lub drugiego prawa biologicznego (tj. zachowania życia własnego i życia gatunku). W przypadku zagrożenia prawa zachowania własnego życia niebezpieczeństwo może pochodzić z zewnątrz (ze świata otaczającego) lub od wewnątrz (z wnętrza ustroju). W pierwszym przypadku lęk jest przedmiotowy, czyli wiemy, co dokładnie nam zagraża¹⁶. Lęk społeczny jest lękiem przed izolacją od otoczenia społecznego i ma swoje korzenie w lęku przed śmiercią (w pierwszych latach życia oderwanie od innych oznacza śmierć)¹⁷. Lęk moralny jest swoistą karą za naruszenie porządku moralnego. Takie

¹⁴ J.M. Stanik, *Psychologia sądowa*, PWN, Warszawa 2013, s. 101.

¹⁵ S. Przybyliński, *Podkultura więzienna*, Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków 2007, s. 120.

¹⁶ A. Kępiński, *Lęk*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2014, s. 277.

¹⁷ Ibidem, s. 292.

naruszenie skutkuje brakiem wewnętrznego spokoju i brakiem poczucia ładu wewnętrznego¹⁸.

Między lękiem a dezintegracją występuje tak zwane błędne koło, dezintegracja (nieuporządkowana hierarchia wartości, dezorientacja, brak wyznaczonych jasno celów) zwiększa poczucie lęku, a lęk działa dezintegrująco na nasze czynności psychiczne i pod jego wpływem traci się odpowiednią orientację w otaczającym świecie, system wartości ulega rozchwianiu, a nasze zachowanie staje się impulsywne i przypadkowe¹⁹. To lęk, który musimy prawie bez przerwy w sobie pokonywać, ponieważ życie jest ustawiczną zmiennością, a każda zmiana wywołuje niszczenie tego co było, a niszczenie wyzwala uczucie lęku.

Krystyna Ostrowska wśród czynników związanych z lękiem dotyczącym wydarzeń lub sytuacji interpersonalnych wymienia: lęk przed krytyką, interakcjami społecznymi, odrzuceniem, konfliktami, oceną, agresją interpersonalną, widokiem aktów seksualnych i scen agresywnych²⁰.

Agresja

Niezwykle obszerna literatura zarówno teoretyczna, jak i empiryczna poświęcona agresji prezentuje wiele różnych definicji tego pojęcia²¹. W niniejszym badaniu przyjęto koncepcję agresji Arnolda H. Bussa i Marka Perry'ego (Buss i Perry, 1992), która była przez wiele lat najpopularniejszym ujęciem i metodą badania agresji. Agresja w tym ujęciu definiowana jest jako jednostkowy czyn oraz jako stała właściwość przejawiająca się w skłonności do pewnych zachowań agresywnych. Agresję rozumianą jako czyn ujmuje się tu w kategoriach reakcji dostarczającej innemu organizmowi szkodliwych bodźców. Natomiast agresję rozumianą jako indywidualną dyspozycję do agresywnego zachowania się Buss utożsamia z agresywnością i opisuje jako trwałą właściwość jednostki determinującą częste manifestowanie agresji w zachowaniu²².

¹⁸ Ibidem, s. 298.

¹⁹ Ibidem, s. 288.

²⁰ K. Ostrowska, *Ukryty lęk jako źródło zaburzeń w społecznym funkcjonowaniu jednostki*, „Profilaktyka Społeczna i Resocjalizacja” 2014, nr 23, s. 142.

²¹ J.M. Wolińska, *Agresywność młodzieży – problem indywidualny i społeczny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2010, s. 13.

²² M. Jurczyk, *Relacje między agresywnością a poczuciem napięcia, kontrolą społeczną i kontaktami w środowisku przestępczym wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych*, „Psychologia wychowawcza” 2018, nr 14, s. 44.

Arnold H. Buss przyjmuje, że agresja to nawyk atakowania i może być trwałą cechą charakteryzującą osobowość człowieka. Mówiąc o agresji jako nawyku, można również mówić o jego sile²³.

Autor wskazuje na cztery czynniki determinujące siłę agresywności u jednostki:

- częstość i intensywność doznawanych frustracji i przykrości, napaści, które poprzedzają agresję (istnieje większe prawdopodobieństwo, iż chronicznie agresywna będzie ta osoba, na którą działało wiele bodźców wywołujących gniew, a nie osoba, na którą działało ich niewiele),
- rodzaj wzmacniania agresywnego zachowania (charakter nagrody lub kary, którą jednostka osiągnie po wyładowaniu się),
- facylitacja społeczna, czyli wzajemny wpływ członków grupy, powodujący wzrost zachowań określonego rodzaju,
- temperament.

Wśród różnorodności podziałów zachowań agresywnych najczęściej można spotkać m.in. agresję konstruktywną i destruktywną²⁴; gniewną i instrumentalną²⁵; indywidualną lub grupową, autoagresję²⁶; bezpośrednią i przemieszczoną²⁷; agresję interpersonalną, słowną i fizyczną²⁸; reaktywną i proaktywną²⁹; dla przyjemności, zabawową, seksualną, psychiczną oraz zaniechanie pomocy³⁰.

Od dawna naukowcy spierają się co do tego, czy agresja jest wrodzonym popędem, czy wyuczonym zachowaniem. Przyczyny agresji można podzielić na biologiczne i psychologiczne. Najczęściej oba typy nie są traktowane jako rywalizujące lub wzajemnie się wykluczające, lecz jako komplementarne, akcentujące odmienne aspekty agresji jako złożonego zachowania społecznego³¹.

²³ A. Waligóra-Huk, *Cyberprzemoc wśród młodzieży ze szkół wiejskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015, 35-36.

²⁴ K. Kmiecik-Baran, *Młodzież i przemoc. Mechanizmy socjologiczno-psychologiczne*, PWN, Warszawa 1999, s. 21.

²⁵ A. Buss, *The psychology of aggression*, John Wiley and Sons, London 1961; Z. Bartkowicz, *Agresywność, kompetencje społeczne i samoocena resocjalizowanych nieletnich a ich przestępczość w okresie dorosłości*, UMCS, Lublin 2013, s. 16-17.

²⁶ Z. Skorny, *Psychologiczna analiza agresywnego zachowania się*, PWN, Warszawa 1968, s. 161.

²⁷ A. Jaworska, *Leksykon resocjalizacji*, Impuls, Kraków 2012, s. 16.

²⁸ A. Frączek, *Czynności agresywne jako przedmiot studiów eksperymentalnej psychologii społecznej*, [w:] *Studia nad psychologicznymi mechanizmami czynności agresywnych*, pod red. A. Frączka, PAN, Wrocław 1978, s.90-107.

²⁹ J.K. Gierowski, J. Grygoruk, *Psychopathy and narcissism vs. the emotional and instrumental value of aggression and auto-aggression among recidivists*, "Problems of Forensic Sciences" 2012, nr 89, s. 33.

³⁰ A. Jaworska, op. cit., s. 17.

³¹ B. Krahe, *Agresja*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2005, s. 32.

Osobowość

W niniejszym badaniu przyjęto pięcioczynnikowy model osobowości Paula Costy i Roberta McCarae, jest on obecnie jednym z najbardziej integralnych modeli osobowości.

Podstawowe wymiary osobowości w ujęciu tego modelu stanowi pięć cech (wymiarów): neurotyzm (*neurotism*), ekstrawersja (*extraversion*), otwartość na doświadczenie (*openness to experience*), ugodowość (*agreeableness*) i sumienność (*conscientiousness*).

1. Neurotyczność to przystosowanie emocjonalne versus niestabilność. Niestabilność łączy się z nieadaptacyjnym stylem reagowania na stres oraz przeżywaniem negatywnych emocji. Neurotyczność usposabia do odczuwania dyskomfortu psychicznego, nierealistycznych idei, niepohamowanych pragnień i jest efektem przeżywania różnych stanów emocjonalnych (Costa i McCarae, 2005).
2. Ekstrawersja to cecha, która obejmuje ilość i jakość interakcji społecznych, intensywność aktywności, stymulacji oraz tendencje do reagowania pozytywnymi emocjami. Ekstrawersja łączy się z optymizmem, skłonnością do zabawy i pogodnym nastrojem. Przeciwnieństwem ekstrawersji jest introwersja. Introwertycy są z reguły wycofani, czasami nieśmiali.
3. Otwartość na doświadczenie wskazuje, w jakim stopniu jednostka poszukuje i wartościuje nowe doświadczenia. Wiąże się z ciekawością świata, otwartością poznawczą, szerokimi horyzontami.
4. Ugodowość wskazuje na pozytywny versus negatywny stosunek do ludzi, współczucie versus antagonizm. To także jakość relacji interpersonalnych jednostki na umownie przyjętym kontinuum, od współczucia do wrogości i obejmuje myśli, uczucia i działania (Pervin, John, 2002;).
5. Sumienność to stopień organizacji jednostki, jej wytrwałość i motywację w dążeniu do celu. Osoby o dużej sumienności wykazują silną wolę, są wytrwałe w realizacji celów, skrupulatne, punktualne i rzetelne w pracy.

Pięcioczynnikowy model osobowości uzupełnia wyodrębnienie sześciu aspektów opisujących każdy z czynników, co pozwala na dokładniejsze ich zrozumienie (tabela 1).

Tabela 1. Składniki wymiarów osobowości

Wymiar	Składniki
Neurotyczność	1. Lęk (<i>anxiety</i>) – tendencja do reagowania strachem, nerwowość, lęk społeczny. 2. Agresywna wrogość (<i>angry hostility</i>) – gniew, irytacja. 3. Depresyjność (<i>depression</i>) – poczucie samotności, beznadziejności, małowartościowości, winy, smutku i bezradności. 4. Impulsywność (<i>impulsiveness</i>) – brak kontroli nad popędami, uleganie pokusom i poddawanie się pragnieniom (jest zachowaniem nie stanem). 5. Nadwrażliwość (<i>vulnerability</i>) – brak umiejętności zmagania się ze stresem, bezradność, panika. 6. Nadmierny samokrytycyzm (<i>self-consciousness</i>) – niskie poczucie wartości, wstydlivość.
Ekstrawersja	1. Towarzyskość (<i>gregariousness</i>) – pragnienie bycia z innymi; ilość i jakość kontaktów interpersonalnych; czerpanie radości ze wszelkich stymulacji społecznych. 2. Serdeczność (<i>warmth</i>) – przyjacielskość, zdolność do tworzenia i utrzymywania bliskich relacji. 3. Asertywność (<i>assertiveness</i>) – tendencje dominatywne i przywódcze; łatwość brania spraw „w swoje ręce”; samodzielne podejmowanie decyzji oraz chętnie wyrażanie swoich uczuć i pragnień. 4. Aktywność (<i>activity</i>) – tempo, wigor, energia, potrzeba bycia zajętym i zaangażowanym w różne działania. 5. Poszukiwanie doznań (<i>excitement-seeking</i>) – zapotrzebowanie na stymulację. 6. Emocjonalność w zakresie emocji pozytywnych (<i>positive emotions</i>) – radość, poczucie szczęścia, optymizm.
Otwartość na doświadczenie	1. Wyobraźnia (<i>fantasy</i>) – fantazja, żywa i twórcza wyobraźnia. 2. Estetyka (<i>aesthetics</i>) – otwartość i wrażliwość estetyczna. 3. Uczucia (<i>feelings</i>) – otwartość na stany emocjonalne innych oraz traktowanie własnych doświadczeń jako źródło sensu życia. 4. Działania (<i>actions</i>) – aktywne poszukiwanie nowych bodźców, rozumiane jako przeciwieństwo sztywności. 5. Idee (<i>ideas</i>) – intelektualna ciekawość świata; przejawianie zainteresowań filozoficznych. 6. Wartości (<i>values</i>) – gotowość do analizy wartości społecznych, politycznych i religijnych.

Wymiar	Składniki
Ugodowość	1. Zaufanie (<i>trust</i>) – przekonanie o uczciwych intencjach innych. 2. Prostolinijność (<i>straightforwardness</i>) – szczerość, prostoduszność, naiwność społeczna. 3. Altruizm (<i>altruism</i>) – koncentrowanie się na problemach innych ludzi i udzielanie im pomocy. 4. Ustępliwość (<i>compliance</i>) – powściągnięcie agresji, potulność, łagodność, wybaczenie. 5. Skromność (<i>modesty</i>) – brak tendencji do faworyzowania własnej osoby. 6. Skłonność do rozczulania się (<i>tender-mindedness</i>) – duża wrażliwość na problemy społeczno-bytowe, uczuciowość w stosunku do innych.
Sumienność	1. Kompetencja (<i>competence</i>) – przekonanie o możliwości radzenia sobie w życiu oraz własnej racjonalności. 2. Skłonność do utrzymywania porządku (<i>order</i>) – uporządkowanie, staranność, schludność. 3. Obowiązkowość (<i>dutifulness</i>) – niezawodność, rzetelność, ściśle przestrzeganie własnych zasad. 4. Dążenie do osiągnięć (<i>achievement striving</i>) – aspiracje, silna motywacja do osiągnięcia celów, duże zaangażowanie w pracę. 5. Samodyscyplina (<i>self-discipline</i>) – samomotywowanie się do ukończenia podjętych zadań. 6. Rozwaga (<i>deliberation</i>) – staranne rozważenie problemu przed podjęciem zadań, czy decyzji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Costa, McCrae, 2005; Zawadzki i in., 1998.

Badania własne

Cel badań

Celem niniejszych badań jest sprawdzenie czy osoby należące i nienależące do subkultury więziennej różnią się w zakresie lęku, agresji i cech osobowości.

Hipotezy i problemy badawcze

Główny problem badawczy dotyczy różnic w nasileniu lęku, agresji i w wymiarach osobowości u osadzonych należących i nienależących do podkultury więziennej.

Hipotezy główne:

H.1. Osadzeni należący i nienależący do podkultury więziennej różnią się nasileniem lęku.

H.2. Osadzeni należący i nienależący do podkultury więziennej różnią się nasileniem agresji.

H.3. Osadzeni należący i nienależący do podkultury więziennej różnią się w zakresie nasilenia cech osobowości.

Metody techniki i narzędzia badawcze

Do badania użyto następujących narzędzi: Inwentarz Stanu i Cechy Lęku STAI autorstwa C.D. Spielbergera, R. Gorsucha, R. E. Lushene'a, w adaptacji C.D. Spielbergera, J. Strelaua, M. Tysarczyka, K. Wrześniewskiego, Kwestionariusz Agresji (BPAQ) wersji Amity autorstwa A.H. Bussa i M. Perryego, w adaptacji Mroziak oraz Inwentarz Osobowości NEO-FFI autorstwa P.T. Costy, R.R. McCrae, w adaptacji Bogdana Zawadzkiego, Jana Strelaua, Piotra Szczepaniaka, Magdaleny Śliwińskiej.

Inwentarz Stanu i Cechy Lęku STAI jest narzędziem przeznaczonym do badania lęku rozumianego jako przejściowy i uwarunkowany sytuacyjnie stan jednostki oraz lęku rozumianego jako względnie stała cecha osobowości. Lęk-stan to subiektywne świadomie postrzegane uczucia, obawy i napięcia, którym towarzyszy związana z nimi aktywacja (...) autonomicznego układu nerwowego; lęk-cecha to motyw lub nabyta dyspozycja behawioralna, która czyni jednostkę podatną na postrzeganie szerokiego zakresu obiektywnie niegroźnych sytuacji jako zagrażających i reagowanie na nie lękami, nieproporcjonalnie silnymi w stosunku do wielkości obiektywnego niebezpieczeństwa³².

Kwestionariusz Agresji służy do pomiaru tendencji agresywnych, składa się z 29 twierdzeń i pozwala ocenić stopień nasilenia ogólnego poziomu agresywności (agresja ogólna) oraz jej nasilenie w zakresie czterech wymiarów: agresja fizyczna (zachowania mające na celu zadanie bólu drugiej osobie; odzwierciedla dążenie do skrzywdzenia; reprezentuje behawioralny komponent zachowania), agresja werbalna (jej celem jest poniżanie drugiego człowieka – słowne krzywdzenie, upokarzanie i raniecie innych; odzwierciedla behawioralny komponent zachowania), gniew

³² T. Sosnowski, K. Wrześniewski, A. Jaworowska, D. Fecenec, *Inwentarz Stanu i Cechy Lęku. Polska adaptacja STAI. Podręcznik*, Pracowania Testów Psychologicznych, Warszawa 2011, s. 5.

(definiowany jako fizjologiczne pobudzenie powiązane z gotowością do wyrządzenia komuś krzywdy, zawierający fizjologiczne reakcje i afektywne komponenty; reprezentuje emocjonalny składnik zachowania), wrogość (negatywne nastawienie do innych, przejawiające się podejrzliwością, zawiścią, poczuciem krzywdy i niesprawiedliwości; reprezentuje poznawczy komponent zachowania)^{33 34}.

Inwentarz Osobowości NEO-FFI jest to narzędzie do diagnozy cech osobowości uwzględnionych w modelu pięcioczynnikowym. NEO-FFI jest inwentarzem, który pozwala na uzyskanie informacji o pięciu podstawowych wymiarach osobowości, wyszczególnionych na gruncie teorii cech według Costy i McCrae, do których zalicza się neurotyczność (NEU), ekstrawersję (EKS), otwartość na doświadczenia (OTW), ugodowość (UGD) i sumienność (SUM). Inwentarz ten jest współcześnie jednym z najbardziej popularnych narzędzi do badania osobowości, jego ogromną zaletą jest bowiem wskazanie ponadkulturowych i ponaddemograficznych cech ludzkiej natury. Podstawowymi wymiarami osobowości są te cechy zachowania, które charakteryzują się ogólnością, realnością, niezmienniczością, uniwersalnością i biologicznością³⁵.

Dobór do próby osób badanych i przebieg badania

Badanie przeprowadzono w okresie od stycznia 2022 r. do marca 2023 r. Wzięli w nim udział osadzeni z zakładów penitencjarnych województwa podlaskiego i pomorskiego. Uczestnicy zostali poinformowani o dobrowolności i anonimowości udziału, następnie ci, którzy wyrazili chęć uczestniczenia mogli przejść do wypełnienia kwestionariuszy i metryczki.

Charakterystyka badanej próby

Próba badanych liczyła 90 osób (mężczyzn) – 33 przynależących do podkultury więziennej i 57 nieprzynależących do podkultury więziennej.

³³ E. Czerwińska-Jakimiuk, *Relacje pomiędzy nieprzystosowaniem społecznym a agresywnością, poczuciem napięcia oraz samoskutecznością w grupie uczniów w wieku dorastania*, „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych” 2016, t. LXIX, s. 55.

³⁴ P. Izdebski, A. Górską, A. Szymanik, *Agresywność i kontrola emocjonalna użytkowników azjatyckich gier sieciowych MMORPG*, „Polskie Forum Psychologiczne” 2012, nr 2, s. 386.

³⁵ B. Zawadzki, J. Strelau, P. Szczepaniak, M. Śliwińska, *NEOFFI Inwentarz Osobowości Paula T. Costy Jr i Rpberta R. McCrae. Adaptacja polska. Podręcznik*, Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 1998, s. 5.

Średnia wieku w badanej grupie to 42,03 – najmłodszy respondent miał 22 lata, najstarszy 71 lat ($SD=9,38$).

Wyniki badań własnych

Zebrane od uczestników badań odpowiedzi w zestawach zastosowanych narzędzi zostały zakodowane w postaci arkusza kalkulacyjnego w programie Excel, a następnie użyte w programie SPSS wersja 20.

Zastosowane metody analizy statystycznej zostały dobrane z uwzględnieniem testowanych hipotez badawczych pozwalających na ich weryfikację. Najpierw sporządzono opis podstawowych właściwości zmiennych poprzez wskazanie parametrów statystyk opisowych: średniej, odchylenia standardowego, skośności, kurtozy, wyniku minimalnego i maksymalnego. Określono również steny stanowiące podstawę podziału na trzy grupy: wyniki niskie, umiarkowane i wysokie. Zgodność z rozkładem normalnym sprawdzano testem *W* Shapiro-Wilka. W analizach statystycznych wykorzystano test t-studenta.

Ocena nasilenia zmiennych

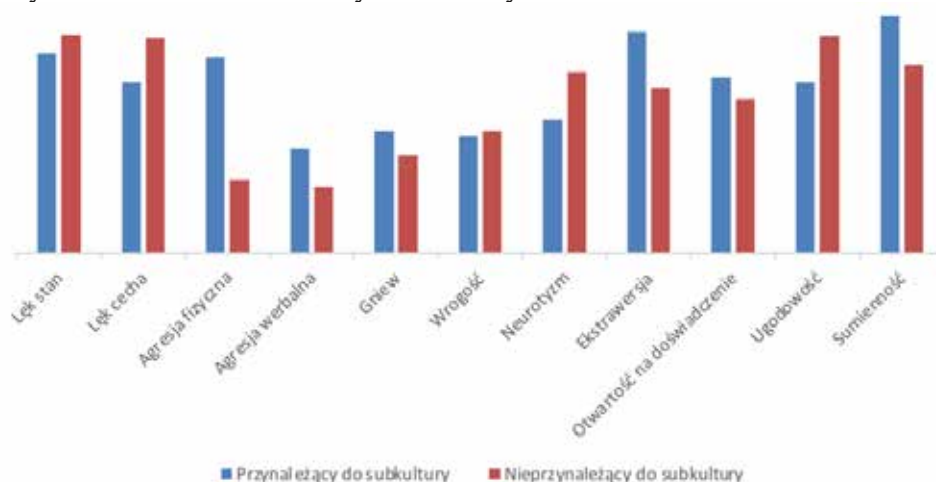
W wykresie 1. przedstawiono uzyskane średnie wyniki poszczególnych cech według koncepcji „Wielkiej Piątki”. Analiza wyników (tabela 2.) pozwala stwierdzić, że średni wynik lęku, stanu u osadzonych przynależących do podkultury więziennej, wynosi ($\bar{x}=38,05$; $SD=3,82$), osadzonych nienależących do podkultury ($\bar{x}=41,50$; $SD=1,54$). Średni wynik lęku, cechy u osadzonych przynależących do podkultury więziennej, wynosi ($\bar{x}=32,45$; $SD=4,57$), osadzonych nienależących do podkultury ($\bar{x}=41,00$; $SD=4,61$).

W zakresie agresji fizycznej osadzeni przynależący do podkultury więziennej osiągnęli średni wynik ($\bar{x}=37,10$; $SD=5,73$), osadzeni nieprzynależący do podkultury więziennej ($\bar{x}=13,90$; $SD=5,75$). W zakresie agresji werbalnej osadzeni przynależący do podkultury więziennej osiągnęli średni wynik ($\bar{x}=19,85$; $SD=3,67$), osadzeni nieprzynależący do podkultury więziennej ($\bar{x}=12,60$; $SD=5,90$). W zakresie gniewu osadzeni przynależący do podkultury więziennej osiągnęli średni wynik ($\bar{x}=23,25$; $SD=6,79$), osadzeni nieprzynależący do podkultury więziennej ($\bar{x}=18,70$; $SD=5,70$). W zakresie wrogości osadzeni przynależący

do podkultury więziennej osiągnęli średni wynik ($\bar{x}=22,15$; $SD=7,44$), osadzeni nieprzynależący do podkultury więziennej ($\bar{x}=23,30$; $SD=9,78$).

Średni wynik neurotyczności u osadzonych przynależących do podkultury więziennej wynosi ($\bar{x}=25,24$; $SD=4,43$), osadzonych nienależących do podkultury ($\bar{x}=34,45$; $SD=1,70$). Średni wynik ekstrawersji u osadzonych przynależących do podkultury więziennej wynosi ($\bar{x}=42,15$; $SD=1,76$), osadzonych nienależących do podkultury ($\bar{x}=31,45$; $SD=5,51$). Średni wynik otwartości na doświadczenie u osadzonych przynależących do podkultury więziennej wynosi ($\bar{x}=33,40$; $SD=1,73$), osadzonych nienależących do podkultury ($\bar{x}=29,35$; $SD=7,11$). Średni wynik ugodowości u osadzonych przynależących do podkultury więziennej wynosi ($\bar{x}=32,45$; $SD=3,62$), osadzonych nienależących do podkultury ($\bar{x}=41,25$; $SD=6,13$). Średni wynik sumienności u osadzonych przynależących do podkultury więziennej wynosi ($\bar{x}=45,15$; $SD=2,21$), osadzonych nienależących do podkultury ($\bar{x}=35,75$; $SD=2,58$).

Wykres 1. Nasilenie badanych zmiennych

Weryfikacja hipotez dotyczących różnic między zmiennymi

W niniejszym podrozdziale analizie poddano dane w celu sprawdzenia, czy występują istotne statystycznie różnice pomiędzy osadzonymi

należącymi i nienależącymi do podkultury więziennej w zakresie zmieni-nych – lęk, agresja i cechy osobowości.

Różnice w nasileniu lęku, agresji i w wymiarach osobowości pomiędzy osadzonymi należącymi oraz nienależącymi do podkultury więziennej

Analizując dane, które zawarte są w tabeli 2. można stwierdzić, iż badani osadzeni należący do podkultury więziennej oraz osadzeni nienależący do podkultury w dużym stopniu różnią się między sobą.

Tabela 2. Średnie nasilenie lęku stanu, lęku cechy, agresji fizycznej, agresji werbalnej, złości, wrogości, ekstrawersji, otwartości na doświadczenie, ugodowości i sumienności u badanych osadzonych

Skala	Osadzeni należący do podkultury n=20		Osadzeni nienależący do podkultury n=20		t	Poziom istotności
	Średnia	Odchylenie standardowe	Średnia	Odchylenie standardowe		
Lęk stan	38,05	3,82	41,50	1,54	-3,75	0,01**
Lęk cecha	32,45	4,57	41,00	4,61	-5,89	0,01**
Agresja fizyczna	37,10	5,73	13,90	5,75	12,78	0,01**
Agresja werbalna	19,85	3,67	12,60	5,90	4,67	0,01**
Gniew	23,25	6,79	18,70	5,70	2,30	0,03*
Wrogość	22,15	7,44	23,30	9,78	-0,42	0,68
Neurotyzm	25,30	4,43	34,45	1,70	-8,63	0,01**
Ekstrawersja	42,15	1,76	31,45	5,51	-8,27	0,01**
Otwartość na doświadczenie	33,40	1,73	29,35	7,11	2,48	0,02*
Ugodowość	32,45	3,62	41,25	6,13	-5,53	0,01**
Sumienność	45,15	2,21	35,75	2,58	16,29	0,01**

n – liczba osób; t – wynik testu t – Studenta

Osadzeni grypsujący mają zdecydowanie niższy poziom stanu lęku niż niegrypsujący ($t=-3,75$; $p<0,01$), podobnie jest z lękiem cechą ($t=-5,89$;

$p < 0,01$) gdzie u osadzonych niegrypsujących lęk ten jest na wyższym poziomie w stosunku do grypsujących. Istotna różnica występuje także w agresji fizycznej ($t = 12,78$; $p < 0,01$), gdzie osadzeni należący do podkultury mają wyższy poziom wyżej wymienionej agresji. Nieco mniejszą, lecz także istotną różnicę można zauważyć, jeśli chodzi o agresję werbalną ($t = 4,67$; $p < 0,01$), u osadzonych grypsujących występuje wyższy poziom tej agresji. Kolejna różnica dotyczy złości ($t = 2,30$; $p < 0,05$), która u osadzonych należących do podkultury jest wyższa niż u osadzonych nienależących do podkultury. Następna odmiennność dotyczy neurotyzmu ($t = -8,63$; $p < 0,01$), gdzie nienależący do podkultury charakteryzują się wyższym poziomem niż osadzeni do niej należący. Kolejna różnica odnosi się do ekstrawersji ($t = -8,27$; $p < 0,01$), gdzie osadzeni grypsujący charakteryzują się wyższym jej poziomem niż niegrypsujący. Osadzeni należący do podkultury więziennej są bardziej otwarci na doświadczenia ($t = 2,48$; $p < 0,05$) niż osadzeni do podkultury nienależący. Stwierdzić również można, iż osadzeni niegrypsujący są bardziej ugodowi ($t = -5,53$; $p < 0,01$) niż osoby grypsujące. Istotną różnicę zauważyć można w sumienności ($t = 16,29$; $p < 0,01$); grypsujący charakteryzują się większym poziomem sumienności w stosunku do niegrypsujących. Osadzeni grypsujący i niegrypsujący nie odróżniają się jedynie wrogością ($t = -0,42$; $p > 0,05$).

Podsumowanie

Osoba odbywająca karę pozbawienia wolności nie może uciec od sytuacji izolacji w jednostkach penitencjarnych. Jej zadaniem jest przystosowanie się do warunków pobytu w więzieniu. Funkcjonowanie osadzonego bez zaspokojenia podstawowych potrzeb, takich jak poczucie bezpieczeństwa, własnej wartości, uznania, jest niemożliwe. Więźniowie nie mogąc zaspokoić swoich potrzeb, szukają ratunku w grupach podkulturowych. Efektem tego są podziały wśród osadzonych, co prowadzi do zachowań agresywnych, a tym samym do pojawienia się lęku.

Podsumowując dane wynikające z badań, można stwierdzić, iż osadzeni należący do podkultury więziennej oraz osadzeni nienależący do podkultury różnią się między sobą w dużym stopniu, co potwierdza hipotezy. Osadzeni grypsujący mają zdecydowanie niższy poziom lęku niż niegrypsujący. Mogą to być osoby, które nie pasują do istniejących

grup więziennych lub które postanowiły unikać przemocowych sytuacji. W takiej sytuacji mogą czuć się bardziej osamotnione, niepewne i lękliwe.

Istotna różnica występuje również w agresji fizycznej, gdzie osadzeni grypśujący mają jej wyższy poziom. Podkultura więzienna często charakteryzuje się pewnymi cechami, takimi jak hierarchia społeczna, rywalizacja, przemoc czy twardość w relacjach międzyludzkich. W sytuacji gdzie przemoc może być powszechna, można spodziewać się, że osadzeni należący do podkultury więziennej mogą wykazywać wyższy poziom agresji fizycznej w porównaniu z tymi, którzy nie należą do tej podkultury.

Stwierdzono również różnice w nasileniu agresji werbalnej, która istotnie wyższa jest u osadzonych należących do podkultury więziennej. Osadzeni należący do podkultury więziennej mogą częściej angażować się w agresję werbalną, która może być wykorzystywana jako forma wyrazu w hierarchii więziennej, do ochrony swojej reputacji czy utrzymania swojego statusu w więziennej społeczności. Agresja werbalna może być również narzędziem manipulacji, zastraszania innych więźniów lub obrony przed zagrożeniami w więzieniu.

Kolejna różnica dotyczy gniewu, który u osadzonych należących do podkultury jest wyższy niż u osadzonych nienależących do podkultury. Osadzeni należący do podkultury więziennej mogą doświadczać większego nasilenia gniewu z powodu trudności, jakie wynikają z życia w więzieniu, to jest ograniczenia wolności, konfliktów międzyludzkich, braku prywatności, napięcia społecznego, brutalności czy niesprawiedliwości systemu. W takim środowisku gniew może być częścią przetrwania, obrony lub wyrazu wewnętrznych frustracji i złości. Te czynniki mogą prowadzić do silnego poczucia niesprawiedliwości i frustracji, a w rezultacie do większego nasilenia gniewu.

Osadzeni grypśujący i niegrypśujący nie odróżniają się jedynie wrogością. Związek podkultury więziennej z nasileniem wrogości może być złożony i zależny od wielu czynników, takich jak indywidualne cechy osobowości, doświadczenia więzienne, kontekst więzienny i interakcje społeczne. Poza tym omawiane tu wyniki badań dotyczą konkretnej grupy osadzonych w określonym kontekście więziennym. Wyniki te mogą nie być reprezentatywne dla całej populacji i nie można ich uogólniać na wszystkich.

Następna odmienność dotyczy neurotyzmu. Nienależący do podkultury charakteryzują się wyższym jego poziomem niż osadzeni do niej należący. Osoby o niższym neurotyzmie mogą być mniej skłonne do angażowania

się w agresywne i rywalizacyjne zachowania charakterystyczne dla podkultury więziennej. Osadzeni z wyższym nasileniem tej cechy mogą preferować unikanie konfliktów, szukać innych form interakcji społecznych lub zdecydować się na utrzymanie odrębności od więziennych grup.

Kolejna różnica odnosi się do ekstrawersji, gdzie osadzeni grypśujący charakteryzują się wyższym jej poziomem niż niegrypśujący. W kontekście więziennym, osoby o wyższej ekstrawersji mogą łatwiej nawiązywać kontakty z innymi więźniami, mogą być bardziej otwarte na wpływ podkultury więziennej i włączać się w jej interakcje. Podkultura więzienna często opiera się na hierarchii, regułach i normach grupowych. Osoby o wyższej ekstrawersji mogą łatwiej dostosować się do tych norm, wchodzić w interakcje z innymi więźniami i angażować się w rywalizację czy konflikty charakterystyczne dla tej podkultury. Ich towarzyskość i chęć do interakcji społecznych mogą również przyczynić się do budowania więzi i wsparcia w ramach grupy więziennej.

Osadzeni należący do podkultury więziennej są bardziej otwarci na doświadczenia niż osadzeni do podkultury nienależący. Osoby o wyższej otwartości na doświadczenie są zazwyczaj ciekawe, kreatywne i zainteresowane nowymi ideami oraz doświadczeniami, w warunkach izolacji te osoby mogą być bardziej skłonne do eksploracji i przystosowywania się do nowego środowiska więziennego. Podkultura więzienna może oferować różne formy ekspresji i wyrazu, które mogą przyciągać osoby o wyższej otwartości na doświadczenie. Mogą być zainteresowane poznawaniem nowych norm, języka i reguł tej podkultury.

Stwierdzić również można, iż osadzeni niegrypśujący są bardziej ugodowi niż osoby grypśujące. Osoby o wyższej ugodowości charakteryzują się zazwyczaj skłonnością do unikania konfliktów, poszukiwania harmonii społecznej i chęcią spełniania oczekiwań innych osób. Osoby o wyższej ugodowości mogą preferować utrzymanie pokojowych relacji z innymi więźniami, unikać konfliktów i angażować się w działania, które przynoszą jedność i zgodę. Ta postawa może nie być zgodna z wymaganiami i normami podkultury więziennej, co może prowadzić do nieprzynależności lub odrzucenia przez więzienną grupę.

Istotną różnicę zauważyć można w sumienności, grypśujący charakteryzują się większym poziomem sumienności w stosunku do niegrypśujących. Osoby o wyższej sumienności są zazwyczaj odpowiedzialne, dokładne, skrupulatne i dbają o przestrzeganie zasad. W więzieniu osoby

o wyższej sumienności mogą preferować przestrzeganie regulaminów, zasad więziennych przypisanych do podkultury więziennej.

Podkultura więzienna często opiera się na odmiennych normach i wartościach niż społeczeństwo ogólne. Wiąże się z przemocą, rywalizacją i naruszaniem norm społecznych. Osoby o wyższej sumienności mogą mieć trudności z przystosowaniem się do tych zachowań i norm. Mogą preferować unikanie konfliktów, zachowywanie się zgodnie z zasadami i utrzymanie poczucia moralnej odpowiedzialności.

Przynależność do podkultury więziennej lub jej brak wynika z wielu czynników, takich jak na przykład pochodzenie kulturowe, więzi rodzinne, długość kary, osobiste doświadczenia i wiele innych. Osobowość, lęk, agresja są tylko jednymi z aspektów, które mogą mieć związek z przynależnością. Należy mieć świadomość, że przynależność do podkultury więziennej jest złożonym procesem, który zależy od wielu indywidualnych, społecznych i środowiskowych czynników. I w tym kierunku należałoby prowadzić dalsze eksploracje.

Bibliografia

- Bartkowicz Z., *Agresywność, kompetencje społeczne i samoocena resocjalizowanych nieletnich a ich przestępczość w okresie dorosłości*, UMCS, Lublin 2013.
- Ciosek M., *Podkultura więzienna jako bariera resocjalizacji penitencjarnej*, [w:] *Resocjalizacja*, pod red. B. Urban, J. Stanik, t. I, PWN, Warszawa 2008.
- Czerwińska-Jakimiuk E., *Relacje pomiędzy nieprzystosowaniem społecznym a agresywnością, poczuciem napięcia oraz samoskutecznością w grupie uczniów w wieku dorastania*, „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych” 2016, t. LXIX.
- Frączek A., *Czynności agresywne jako przedmiot studiów eksperymentalnej psychologii społecznej*, [w:] *Studia nad psychologicznymi mechanizmami czynności agresywnych*, pod red. A. Frączka, PAN, Wrocław 1978.
- Gierowski J.K., Grygoruk J., *Psychopathy and narcissism vs. the emotional and instrumental value of aggression and auto-aggression among recidivists*, “Problems of Forensic Sciences” 2012.
- Izdebski P., Górská A., Szymanik A., *Agresywność i kontrola emocjonalna użytkowników azjatyckich gier sieciowych MMORPG*, „Polskie Forum Psychologiczne” 2012, nr 2.
- Jaworska A., *Leksykon resocjalizacji*, Impuls, Kraków 2012.
- Jurczyk M., *Relacje między agresywnością a poczuciem napięcia, kontrolą społeczną i kontaktami w środowisku przestępczym wśród uczniów szkół ponadgimnazjalnych*, „Psychologia wychowawcza” 2018, nr 14.
- Kępiński A., *Lęk*, Wydawnictwo Literackie, Kraków 2014.
- Kmiecik-Baran K., *Młodość i przemoc. Mechanizmy socjologiczno-psychologiczne*, PWN, Warszawa 1999.
- Kozarska-Dworska J., *Psychopatia jako problem kryminologiczny*, Wydawnictwo Prawnicze, Warszawa 1977.
- Krahe B., *Agresja*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne 2005.
- Ostrowska K., *Ukryty lęk jako źródło zaburzeń w społecznym funkcjonowaniu jednostki*, „Profilaktyka Społeczna i Resocjalizacja” 2014, nr 23.
- Pęczak M., *Mały słownik subkultur młodzieżowych*, Wydawnictwo Naukowe Semper, Warszawa 1992.
- Przybyliński S., *Podkultura więzienna, Wielowymiarowość rzeczywistości penitencjarnej*, Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków 2005.
- Siemaszko A., *Granice tolerancji. O teoriach zachowań dewiacyjnych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1993.
- Skorny Z., *Psychologiczna analiza agresywnego zachowania się*, PWN, Warszawa 1968.
- Stanik J.M., *Psychologia sądowa*, PWN, Warszawa 2013.

- Sosnowski T., Wrześniewski K., Jaworowska A., Fecenec D., *Inwentarz Stanu i Cechy Lęku. Polska adaptacja STAI. Podręcznik*, Pracowania Testów Psychologicznych, Warszawa 2011.
- Szaszkiewicz M., *Tajemnice grypsarki*, Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych, Kraków 1997.
- Waligóra-Huk A., *Cyberprzemoc wśród młodzieży ze szkół wiejskich*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015.
- Wolińska J.M., *Agresywność młodzieży – problem indywidualny i społeczny*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2010.
- Zawadzki B., Strelau J., Szczepaniak P., Śliwińska M., *NEOFFI Inwentarz Osobowości. Paula T. Costy Jr i Rpberta R. McCrae. Adaptacja polska. Podręcznik*, Pracownia Testów Psychologicznych, Warszawa 1998.

Akty prawne:

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych, Dz. U. z 2003 r., Nr 151, poz. 1469.

Źródła internetowe:

file:///C:/Users/poste/Downloads/rok%202022.pdf

